

۱۹۹۶

درجه خوب از طرف

کلیه چیزها

۱۹، ۳۳، ۱۳۵

لازم

دانشگاه ملی ایران

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه

برای دریافت درجه لیسانس

موضوع

نظری به سابقه زندگی روستایی در ایران و تحولات آن

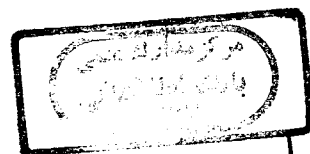
استاد راهنما

جناب آقای دکتر مظهـری

نگارش

اردشیر پرونده کردستانی

خرداد ماه ۱۳۵۰

۱۹۹۶

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
	مقدمه
۲	تاریخچه مختصری از کشاورزی
۲	۱- دوره گردآوری خوراک
۳	۲- دوره تولید خوراک
۴	۳- دوره تولید ماشین
۷	۴- ظهور طبقه ای بنام دهقانان یا ریش سفیدان
۹	کلمه کشاورزی در پژوهش‌های تمدن
۱۰	۱- کلمه کشاورزی به انسان
۱۱	۲- وضع کشاورزی در سرزمین ایران باستان
۱۲	دهقان کیست ؟
۱۲	۱- کلیاتی از وضع دهقان در گذشته
۲۴	۲- وضع جمعیت در روستاهای ایران
۲۷	۳- اهمیت کشاورزی
۳۰	۴- اهمیت روزافزون کشاورزی در زندگی جامعه
۳۱	۵- مشخصات روستاهای ایران

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲۶	۱- مشکلات بزرگ روستائیان در گذشته و حال
۴۴	ترکیب جامعه روستاهای ایران
۴۴	۱- وضع طبقات روستائیان در دوره قعود الهیه ارض
	۲- وضع طبقات روستائیان در روستای دلسران از
۴۷	نواح کردستان
۶۸	دهقان کیست ؟
۶۸	۱- پیدایش دهقانان و وظایف آنها در روستاها
۷۰	۲- انواع کدخدای روستاها
۷۲	طرزانتخاب دهقان در گذشته و حال
۷۳	۱- طرزانتخاب دهقان قبل از اصلاحات ارضی (مورد اول)
۷۴	۲- طرزانتخاب دهقان بعد از اصلاحات ارضی (مورد دوم)

طیبه : مطالبی که در این پایان نامه در مورد وضع روستاها و روابط دهقانان و

دهقانان و مالکین ملکات گنجانیده شده بیشتر مطالبی هستند قابل تشریحی
که اهم آنها طی بررسی کوتاهی درج گردیده است بانگامی به سیرتاریخ
اقتصادی و اجتماعی کشاورزان ایران در طی ادوار تاریخ ملاحظه میشود در کمتر
دوره ای مالکین و زمینداران ب فکر بهبود وضع روستاها بوده اند و بیشتر بر سود
سلب آزادی و حقوق حقه این طبقه محروم و زحمتکش برآید و اند تا بدین وسیله
بتوانند پایه های تشریحی بپردازد خود را بر دوش آنان استوار دارند لکن اشتباه^{ند}
افکار آزاد بخوانی و علم و دانش در میان این طبقه رسوخ پیدا نمود و مساله
روزی در عقان بیدار و آزاد ریشه و بن فتوح الحقه را از بنج برگردد و آثارشوم آنها را
از تاریخ محفوظ نماید . البته لازم بباد آورست که آنچه در این دفترچه خواست
آید صرفاً* مشهودات شخصی و مطالبی است که از زبان روستائیان بازگو خواهد
شد . باندر کوتاهی به تاریخ خواهیم دید که بشراولیه که از مسائل بسیار استانی
کشاورزی استفاد ه میشود با ظهور مصرفلرات توانست از مسائل کلی در کشاورزی

استفاده کند (گاواخن - بیل - داس و غیره) و در دوره های بعد باز تغییراتی
دیگری در سیستم استفاده از وسائل کشاورزی پیدا کرد تا اینکه بشرط دادن اصول
تعمیرات کلی تری مرصه نمود و مطلق به ساختن ماشین آلات مدرن کشاورزی گردید
و بدین ترتیب در افزایش محصول و بالا بردن راندمان کارگاههای پلنگه میسر شد
(خطای نباید تا بیرونج حکومتها و ولعباراد ر کشاورزی نادیده گرفت ملاحظه فرمایید)
از تازین که حکومت دارای ثبات بود و بر اوضاع مملکت تسلط کافی داشته است
وضع کشاورزی روه بهبود یافته و در عقلمان نیز با توجه به ثبات حکومت توانسته اند
از قدرت خود در روستاها استفاده نمایان توجهی بنمایند . در مورد موقعیت مکانی
نیز باید یاد آور شد فلات ایران به علت تنوع وضع جغرافیائی شرایط برداشت محصول
در نقاط مختلف روستاهای مملکت ~~تفاوت~~ ^{تفاوت} در بعضی نقاط میزان باران سالیانه
بسیار ناچیز و بیش از چند میلیمتر در سال باران نمی بارد ولی در نقاط دیگر هرگز باران
باندازه کافی نزول نمیکند در مورد اول نباید انتظار داشت وضع محصول و در عقلمان
جز از طریق احداث سد های کافی روه پیشرفت و توسعه باشد . ولی در نقاطی که
باران کافی میآید انتظارات ما از نظر بهبود وضع کشاورزان و از یاد محصول بیشتر
است در پایان امید می رود . نوشته هایم که در بالا اشاره شد از مشاهدات و گفتگو
شروع ناشی میگردد در مورد توجه فرار گیرد و اشتباهاتم را بدید و انقضای نگردد
ارد شیر پرونده

تاریخچه مختصری از کشاورزی

در بیان تاریخچه کشاورزی و پیدایش وسایل کار و وجود آمدن طبقات کشاورز و مالک که مانند سایر پدید آمده‌های اجتماعی تاریخ پریشیب و فراوان دارد جایز است اول از نظریات نویسندگان معاصر ایرانی به شرحی که در کتاب خود را به عنوان «تاریخ اجتماعی انسان» از آقای دکتر آریان پور در کتاب زمینه جامعه شناسی در صفحه (۲۱) - تقسیم بندی نموده اند . (۱)

۱- دوره گردآوری خوراک یا دوره نظام ابتدایی این دوره از آغاز ظهور انسان تا حدود ۵ هزار سال پیش است که بدو به پارینه سنگی معروف است . انسان در این دوره در صدد سد جوع و تهیه پوشاک خود برآمده و هیچکس از نظر غذا و پوشاک متحمل افراد دیگر نمیشد و بدین معنی پدیدایش گروهی که بتواند از دسترنج طبقه دیگری استفاده کند وجود نداشته است .

۲- دوره تولید خوراک : این دوره بدو به نوسنگی نام گرفته و در همین دوره از تاریخ زندگانی بشر است که انسان توانسته است از ابزار کار کشاورزی و دام پروری جدیدتری استفاده نماید بنابراین این دوره بدو به تمدن در تاریخ

۱- توجه به صفحه (۲۱) زمینه جامعه شناسی تألیف آقای دکتر آریان پور

لقب گرفته و بازر زمین دوره است که نظام برده داری و زمین داری ظاهر
 میشود در نظام برده داری برده ها (اسکلرها) از مرگونه آزادی و حق مالکیت
 محروم و حتی حفظ جان و مال و ناموس آنان با صرف طبقه بهره گن میشود
 است . بهر زمان تولید توسعه یافت و ابزار کار فکامل بیشتری پیدا نمود در نتیجه
 بر تعداد برده گان افزوده شد و اداره آنان به اشکال حواجه گردید چون در اصل
 برده داری ناصبر میشد لذا انقلاب بطنی صورت و زمین داری جایگزین برده
 داری شد و طبقات مالکین و کشاورزان بارها بار روستاها ظاهر شدند که باید متذکر
 شد طبقه رعیت را نباید با برده یکی دانست طبقه کشاورزان بارها بار احتیاجت باید
 مستقی از برده داری بشمار آورد زیرا طبقه رعایا طبقه ای هستند که حاصل دسترنج
 و محصول خود را در اختیار انبایان خود میگذارند و ارباب فقط صاحب زمین است
 نه صاحب جان رعیت یعنی درست مکن برده داری است چنانچه در برده داری
 مالک هم صاحب زمین بود و هم صاحب جان و مال شخصی بنام برده و برده ها
 با زمین خرید و فروش میشدند .

۳- دوره تولید ماشین : در این عصر در اروپا اساس آغاز میشود بناهای

کهنه و پوسیده و ناستوار مالکیت کم کم از صورت منزل و ناپسند خود به صورت
 دیگری در میآید در این دوره افراد متکرو کاروان پیدا میشوند که شروع بکارهای

صنعتی و تجاری می‌تواند موقعیت های مساعد زمان و مکان نیز در بردارند و
اختراع وسایل مدرنیزه کند زیادی نمود و اندک کشاورزان موفق شد که از وسایل
طاشی در پیش برد و بالا بردن محصول استفاده نماید در کارخانجات نساجی
طبقات کارفرما و کارگر ظاهر شد که البته طبقه کارگر تاحدی از طبقه رعیت آزاد فرود
سختی نظام اجتنابات کوشی در این است که از طبقه کارگر جهت کش جانبداری
نموده و تمادلی از نظر طبقه های مادی و معنوی بین او و کارفرما فراهم سازد.
باتوجه به نوشته های نویسنده کتاب زمینه جامعه شناسی در دسترس
دانشیار تاریخی نشر مارادرتائید نسبی از تاریخچه کشاورزی تا این می‌کند آنچه
صلح است بشرایندی در سرگرد آوری خوراک بحالت عدم دستوری به مایحتاج
خود از قبیل غذا و لباس و چه در مقابل با حیطه حیوانات درنده فقط ب فکر خویش
بوده و احساس و روح گروه جویی و پیدایش طبقه رادرسرپروراند است وسیله
دفاع و شکار بشرایندی و وسائل سنگی مانند تبر سنگی و غیره استفاده میکردند.
کم کم نشیمن دارین در مراحل بعدی زندگی بشری می‌گردد و این معتقد
است حیوانات و انسانها در سیر تکاملی خود از آن می‌گذشتند بدین معنی که بشر
ابتدائی توانست (۱) از پشه و دانه گیاهان برای رفع گرسنگی استفاده کند و در
ضمن حل این دانه ها به سکونت گاه خود (نازها) بعضی از دانه ها را پس

---

۱ - نگاهی بسیر تحولات اقتصادی و اجتماعی ایران نوشته آقای دکتر تاج بخش

افتاده رشد و نمو کردند و انسان نحوه گشت را فهمید که چگونه باید نبات و صنعت
 چه شرایطی رشد میکند (رطوبت زمین و نور خورشید) موه میدهد و بالا خیره
 انسان از آنه و موه آن بهره مند میگردد . با ظهور و پیدایش گشت و برداشت
 بشر برای بدست آوردن تولیدات کشاورزی بشری نقشه فدای حیاتی و توسعه
 دادن زمینهای زیرگشت را جزه هد فدای اولیه خود انصاف نمود یعنی کم گم
 بشر فکر صاحب شدن زمینهای کشاورزی برآمد به عبارت دیگر مردم مالکیت و
 نفع پرستی و سود جویی بوده است این مرحله از تاریخ زلد گانی بشر را میتوان بدین
 بد بختی او حساب آورد زیرا بشر برای تصاحب زمینهای دیگران جنگ و خونریزی
 سطوحان خود میبرد از د و از هرگونه ظلم و تعدی و حق کسی فرونگد ار نمیکند چنانکه
 در تاریخ این جنگهاست که اسیران و بردگان ظل مملوئه در یوغ بار سنگین
 استعمار اربابان قرار گرفتند و داشتن هرگونه حق آزادی و حیات از آنان سلب
 شد و در نظام صنعتی نیز استعمار به شکل و شمایل دیگری ظهور پیدا کرد .
 نگاهی به کشورهای عقب افتاده آسیائی و آفریقائی این نظریه را تأیید میکند که
 چگونه اقتصاد این کشورها وابسته به اقتصاد کشورهای مادر شد یعنی کشورهای
 استعمارگر سعی نمودند فرآورده های اولیه و مواد خام صنعتی خود را از کشورهای
 استعمار شده تامین نمایند . ذکر مطالب فوق درخور این صحت نیست لفظ جهت

اشاره به انواع مختلف استعمار و مالکیت ها که زائیده سود جویی و فحش پرستی
 شده ای زمین دار و سرمایه دار است نام برده شد .

ظهور طبقه ای بنام دهقانان یا ریش سفیدان (۱) ؛ همانطور که از ایران
 برمیآید نظام اجتماعی بشرهای ابتدائی تابع شرک توپیرمانند حاکم است به
 چشم میخورد بعبارت دیگر نظم اجتماعی و وابستگی گروهی جای خود را به پستی
 نفسی و انزواگرایی از گروه داده است در این دوره بدون شک شرکست محسوس
 داشته در مقام ارجحیت و بالا تر قرار گیرد قتل و غارت و تجاوز به حقوق دیگران از
 خصیصه های زندگی بشر اولین محسوب میشود در دوره های دیگر بشر از
 روی نیاز احساس نمود احتیاج به یک دستگاه دایره برای رسیدگی به حساب
 حق و معطلان دارد هر چند این دستگاه ابتدا اکامل نبود ولی زائیده فکر
 بشر محسوب میشود که برای نخستین بار از عدل و داد نام میبرد . بشر برای
 تشخیص افراد مجرم از این گناه بآنها سم میدادند و معتقد بودند اگر جان سالم
 بد بود آن شخص بیگناه است و با اینکه آنها را در میان آب و آتش میانداختند و
 زمانی شخص مشکوک تهرئه میشد که جان سالم از صحر که بد بود . بطور کلی زندگی
 اجتماعی در آغاز ظهور بشر در احوال محیط زیستی و اجتماعی آنها بود و تابع نظم و
 ۱- مقدمه ای بر سر تحولات اقتصادی و اجتماعی ایران نوشته آنتای
 و کورتاج بخش .

غریب نبوده است ولی بشرگستاخ این دوره دراد و از حدی آنهم در آنرا جسر
 زبان به این نکته می میرد که برای رهائی از آشوب و بلوا و برای اداره کردن
 سازمان کشاورزی بنابه استعداد و زوئی و سلیقه خود محتاج افرادی چیست
 که خدا اطمینان در روستاها میفرود و در ریافت ظلم و ستم کار صحیحی نیست بلکه
 نظام حق و منطقی باید جای خود را به نوعی زندگانی آرام توأم با اقتدار و با
 اجتماعی جهت اداره نمودن اطمینان اجتماعی بدد لذت برای رسیدن به ایمن
 عدل ازین طبقات و گروهها و قبیله ها افراد مسن و رئیس سفید معین شدند
 تا به دواوی کشاورزان رسیدگی نمایند فقط این طبقه در روستاها واسطه بین
 مالکین و کشاورزان و حکومت بودند رئیس سفیدان در تمام ادوار تاریخ نقش
 حساس و اساسی را در روستاها بازی نموده اند گله گر خدا اطمینان و که خدا و
 امری تر آن یعنی گله در همان ناشی از وجود چنین افراد رئیس سفید مسن در
 روستاها بوده است .

کله کشاورزی در پهلوسانیدن تمدن (۱)

رعاشی انسان از شکار حیوانات و پاینده شدن بکار کشاورزی و پند است

آوردن محصول از تحولات بزرگ زندگانی بشر را ضرورتی محسوب میگردد .

انسان دیگران را بهمان گرمی و خانه بدوشی و سرگردانی نجات یافته و در کسار

مزرعه خود سرگرم کار میشود . بکار گرفتن زمینها زیر کشت و پند آوردن —

معدیلات کشاورزی و انبار نمودن محصول انسانی برای موانع لغزش و خشنودانی

بشر آن عصر را به آن وارد است که در کارها تنوع ایجاد کند . بنابراین چه

عمادگی و متشکل ساختن نحوه کار موارد زهر کشاورزی ابتدائی مشهود است .

مرحله اول — در نظر گرفتن افرادی برای سازمان دادن و حل

نگهداری امور مربوط به کشاورزی و اجتماعی روستاها .

مرحله دوم — در این مرحله به اثر گسترش و تنوع کار و افزایش محصولات

اثراتی در بین کشاورزان پغال و مکت و جاه و جلال میرسند و از همین جفا

طبقات حکمرانان و اشراف و پادشاهان حاضر میشوند . صناعات در چلوسن

چو اممی حکومت مطلقه تمام اجطامی را اداره می نمود است در اثر پند این

قدرت مالمکن بزرگ قدهم گردند و در نقطه متابل این افراد نیز پند از —

۱- توجه به صفحه ۳۳ تاریخ اجتماعی ایران تألیف آقای مرتضی راوندی

(جلد اول) .

کشاورزان بودند که از کلبه طریای اجتماعی محروم و افراد بی تکی در صف پشمخوار
میرفتند پس شهرور بعد از کشاورزی باعث بوجود آوردن دوطبقه در جامعه شد
گردید اول طبقه زمین دار (قودال) و حکمرانان دوم طبقه رعیت .

کتاب کشاورزی به انسان (۲) : از کتب کشاورزی به انسان شناختن

بعضی حیوانات اهلی مانند سگ و گوسفند و بوز گاو و غیره است بعضی حیوانات اهلی

مانند دامهاه نوی که ندارد طبعه انسان را پیدا می نمود و باین وسیله انسان

میتوانست حیوانات را شکار کند و با اینکه همین حیوان محافظ خوبی برای او بود

حساب میآید است . انسان توانست طریقه دوشیدن شیر از حیوانات

شیر ، پشمخاست و از این حیوانات استفاده نمایی نماید " رالف لیتون " در کتاب

سیرتدن چنین می نویسد اولین نومی که حیوانات را اهلی نمودند مردم جنوب

فارس آسمان بودند چنانکه کشاورزی الزام کردن و غیره دوشیدن شیر آن حیوانات

اهلی امروزه بدست دانشمندان افتاده که حاشی از تکلیف انسان بر حیوانات

وحشی است اومی نویسد غذای بیشتر مردم اقوام آسمانی مخلوطی از فلان و شیر

بوده و از غذاهای دیگر نیز مانند فلان پخته و شیر و ماهی یا گوشت تازه و سبزیها

و میوه های فصل جزء غذای کامل در دسترس او بود بنابراین بشر آن عصر

۱- توجه به صفحه ۳۸ تاریخ اجتماعی ایران تألیف آقای عرفی و اولدی

(جلد اول)

«از کوشش به بعد» از کتب فداهای پرورین دارو و طبابت در این اداره عالی
استفاده میگردد است.

وضع کشاورزی در سرزمین ایران باستان (۱)؛ برای شناسایی نحوه
کشاورزی در ایران باستان باید برگردیم به دوره های خجرو دوره شناسایی
فلزات در مصر، چرو و آثاری از حفاری های حصار و ریزد یکی در اصفهان و تپه
گیان - تپه سلیک و کراه های فرس در ریچه رضاییه بدست آمده که حاکی
از آبان هزاره چهارم و آغاز هزاره سوم قبل از میلاد است و ملاحظه از نحوه تقسیم
کار و کارو پیشه و وضع کشاورزی آن عصر زمان را نشان میدهد بخصوص جهاتی
در دامنه کوهها کشف شده که نشانه وضع آبیاری را نمایان میسازد باید دانست
کشف کشاورزی علاوه بر مصالحی که بیان گردید پدیدارهای اجتماعی دیگری
مانند گله داری و حمل و نقل و مصنوعات و غیره در بر دارد که متأسفانه در این
مجموعه نمیشود درباره آنها چیزی نوشت.

د هنسان کيست

درصطکت طو درساير نقاط جهان د هنانان طبقه ای از جامعه هستند که در امور کشاورزی روستاها شرکت نموده و از این راه امرار معاش میکنند از نظر طبقه بندی روستاها و هنانان کشورها را به سه دسته تقسیم میکنیم :

- ۱- روستاهای کشورهای توسعه نیافته .
- ۲- روستاهای کشورهای در حال رشد .
- ۳- روستاهای کشورهای صنعتی .

* طبق آمار منتشره در سالهای ۱۳۳۵ و ۱۳۴۰ در گونیههای چشمگیری در بخشهای مختلف اقتصادی بوجود آمده است مثلاً در سال ۱۳۳۵ نسبت اشتغال و کشاورزی از ۶۰ درصد به ۵۰ درصد کاهش پیدا کرده است در مقابل بخش صنعت از ۲۰ درصد به ۲۵ درصد و خدمات از ۲ درصد به ۲۵ درصد افزایش پیدا کرده است . نسبت اشتغال در بخشهای معدنی فعالیت اقتصادی همین اینست که طبق ملاکهای سازمان ملل متحد ایران در حد کشورهای نیمه صنعتی قرار گرفته است برای این منظور تحول توزیع نیروی کار در ایران با کشورهای دیگر نماید مورد مقایسه قرار داده میشود* (۱)

۱- از مطالعات و تحقیقات اجتماعی بخش جمعیت شناسی دانشگاه تهران صفحه ۲۰ از آقای دکتر فرخ امین زاده .